

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető
minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések
díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél
100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. Nemzeti irány a középiskolákban. Sinka Sándor.
— Minő képzettséget követel ma már a művelt világ a protes-
táns lelkészekétől? M. F. — Tárca. Pascal „Gondolatai”-
ból. Dézsi Lajos. — Iskolaügy. A debreczeni ev. ref. főis-
kolai tanárkar fölterjesztése az országos tanári nyugdíjintézet
ügyében. Dóczi Imre. — Közügyeink. Egyházmegy ink
életéből. A debreczeni ev. ref. egyházmegye közgyűlése. y. —
Irodalom. — Különnfélék. — Szerkesztői posta.
— Hirdetések.

Nemzeti irány a középiskolákban.

Középiskolai oktatásunk jelen állapotát sok oldalról
megvilágító s jövő fejlődésére, hitünk szerint igen nagy
befolyással bíró értekezletekről volt alkalmunk a köz-
mult napokban olvasni. A tanácskozásokon egyenesen a
közoktatási kormány kezdeményezésére a középiskolai ta-
nítás eredményét több éven át figyelő miniszteri biztosok
és kormányképviselők, egytől-egyig elismert tekintélyű
szakférfiak s tudósok fejezték ki, most először nyilváno-
san, jól megokolt nézeteiket, ítéleteiket a középiskolák
szellemi állapota és iránya felől. Megbeszélés tárgyát ké-
pezte a középiskolai oktatás majd minden lényegesebb
momentuma: egyes tárgyaktól elért eredmény, érettségi
vizsgálat, tankönyvek, tanítási s vizsgálati methodus, ta-
nárképzés, s a mi legfőbb, az összes oktatás eredményének
nemzeti szempontból való méltatása s megítélése. Az az
indítvány, mely a középiskolák nemzeti irányának fejlesztése
ügyében felmerült, kétségtelenül legkiemelkedőbb
mozzanata az értekezletnek, mert oly valamiért emel szót,
melynek minden magyar tanintézet közös éltető elemé-
nek kell lenni, melyet minden magyar tanintézetnek tiszte-
letben s becsben kell tartani s fejleszteni, melynek jelen-
tősége és becsé magyar ifjúság képzésére kérdésen
felül áll s végül mely minden magyar törekvés, tudás és
tudomány légmentesebb zománca. Nemzeti és hazafias
érületben egygyé kell lennünk s e tekintetben egy tanin-

tézet sem állhat a másik után; a hol e hatalmas termé-
szeti erő ébresztéséről, fejlesztéséről s erősítéséről van szó,
ott mindnyájan egy emberként nyujtsuk kezeinket. A fel-
adat ez irányban középiskoláink szempontjából is a mily
fontos, ép oly magasztos s nem kisebb, mint, az indítvány
szavaival élve: „hazánk műveltségét a nem-
zeti ismeretek és a nemzeti szellem közös-
sége által kapcsolni egygyé”. Mily különbség
lényeg, intentió s cél tekintetében ama hírhedtté vált ide-
gen nyelvi rendelet, — mely a mult évben jött létre, — s
ezen indítvány között! Az lényege szerint veszélyeztette a
tudós iskolák általános képző jellegét; intentiója veszélyes
volt azok szellemére; s célja (noha öntudatlanul) a huma-
nismust és realismust egyaránt az utilitarismus karjaiba
hajtó. Ennek lényege s intentiója minden magyar taninté-
zet jellegében s tantervében feltalálható; s míg a realis-
musnak ethikai alapot nyujt, addig a humanismuskos-
mopolitikus jellegét megszorítja s magának a humanismus-
nak honi földön praktikus talajt teremt.

De ne vádaskodjunk ez összehasonlítással! A nemze-
tin kívül minden más idegen ismeretágnak a középisko-
lákban való kibővítése ellen elég ékesszólóan beszél a mi-
niszteri értekezlet indítványának indokolása, mely határo-
zottan kijelenti, hogy a sajátlagos nemzeti ismeretágak,
magyar földrajz, történelem, nyelv s irodalom jelenleg
nem részesülnek, sőt nem is részesülhetnek kellő ápolás-
ban, s valódi haladás e tekintetben csak a tanterv gyöke-
res módosítása után várható. Nem első eset, hogy közép-
iskolánk egy vagy más fogyatkozása miatt a tanterv okol-
tatik; de a vád alig volt valamikor igazoltabb, mint jelen
esetben. Több évi tapasztalat kellett hozzá, hogy igazok
legyen azoknak, a kik a jelenleg érvényes tantervet mind
életbeléptetésekor, mind pedig módosításakor idegen im-
portnak találva, nemzeti cél szolgálatára alkalmasnak nem
tartották. Hogy a nemzeti irány bélyege az ifjúság kép-

zettségén látható és maradandó legyen, arra nézve szükséges, hogy minden ismeretág a magyar föld- és népről szóló ismeretekkel hozassék benső összeköttetésbe és vonatkozásba s minden tudományágnál, mely csak legkevésbé is megengedheti, a nemzeti oldal feltüntetése lépjen előtérbe. Meglehet, hogy a gyakorlati tanításban az egyes tudományok tárgyalási módjával talán lehet segíteni ily tantervi hiányon; de az összes középiskolai oktatásnak állandó nemzeti jellegét csak oly intézkedés adhatja meg, mely a nemzeti szellem fejlesztésére való törekvést már a tantervben is határozott kifejezésre juttatja. Ma középiskolai tantervünk szerint készült tankönyveinkkel, olvasó könyveinkkel úgy vagyunk, hogy azok a nemzeti ismeretek rovására, tudományos kérdésből-e? vagy a nemzeti elem iránt való érzéketlenségéből? túlnyomóan foglalkoznak idegen tárggyal s idegen vonatkozásúak. Tény, hogy a középiskolák alsó osztályú növendéke ma többet tanul Dél-Amerikáról, mint az Osztrák-magyar monarchiáról s többet tud Ausztráliáról, mint saját hazájáról. Nemzetünk multja a mai iskolai tankönyvek tárgyalása szerint csak letűnt kor, elenyészett nemzedék s túlélt állapotok s viszonyok emléktáblája; nem pedig az, a minek lennie kellene: tényeiben s hatásaiban folyton élő világ, melynek hatalmas alakjain s nagyszerű alkotásain az ifjúi képzelet lángra gyúlni tanul, hibáin s fogyatkozásain pedig gazdag tapasztalatokat gyűjt a jövőre nézve.

A magyar nyelvi s irodalmi tankönyvekkel sem állunk teljesen nemzeti talajon. A nyelvtanok a nemzeti szellem nyelvben mutatkozó sajátosságainak harmonikus feltüntetése helyett modern nyelvészkedést űznek; az irodalmi oktatás a nemzeti szellem hirdetői s prófétái, a mi nagy íróink s költőink műveinek ismertetése helyett idegen aesthetikát s érthetetlen kritikát gyakorol s az írók élvezésére fősvénykedve nyújtja útmutatásait. Pedig alig van nemzet, melyre jobban reá férne a saját nagy szellemeinek műveiből szerezhető önismeret, mint épen a magyar, s alig van nemzet, mely jobban volna útasítva arra, hogy ne éljen folyton idegen alamizsnából s ne rejtse véka alá azt, a mivel igazán ragyoghat: nemzeti íróitól szerezhető sajátos nemzeti jellemét.

Ily gondolatok közt szívesen üdvözöljük e kiemelt indítványt, s hisszük, hogy kellő méltatása s a középiskolai oktatás ily irányú fejlesztése nemzeti fejlődésünknek s a jövő nagyságnak egyik biztosítékát hordja magában.

Sinka Sándor.

Minő képzettséget követel ma már a művelt világ a protestáns lelkészekről?

Teljes tudatával bírok annak, hogy olyan tárgyat akarok jelen sorokban megvilágítani, a mely, a milyen fontos,

épen olyan kényes természetű is. A mai művelt világ korunkban oly sokféle követelménnyel lép egy prot. lelkipásztor elé, hogy annak csak megközelítőleg is megfelelni nem csekély feladat! Egy valódi prot. lelkésznek a keresztyéni és világi képzettségnek mindazon kincsét sajátjává kell tenni, a melylyel híveire építőleg és nemesítőleg hathat, s vallás-erkölcsi értelemben hallgatóinak boldogságát, lelki üdvét munkálhatja. E keresztyéni és világi — tudományos — képzettségnek azonban oly szoros viszonyban kell egymáshoz állaniok, hogy egyik a másik rovására valamiképen fölényt ne nyerjen; a mi meg is lesz kétségtelenül akkor, ha az utóbbi képzettség az előbbeni által lesz áthatva és megnevesítve! „Krisztust szeretni jobb, mint böleselkedni!” mondá egykor a nagy német reformátor, Luther, a mit barátja és kortársa Dr. Pommer igen szépen és találóan ekként fejez ki:

„Si Christum bene scis, satis est si caetera nescis;
Hoc est nescire, sine Christo plurima scire“.

A tudományos képzettség azonban nem surrogatuma a keresztyénségnek és ha egy prot. lelkész a legmagasabb világi műveltséggel bír is, de nem hatja át szívét amaz apostoli mondas: „hiszek s azért beszélek így“; ha ezt a szó legfőnségesebb értelmében magára nem alkalmazhatja: akkor nem egyéb ő, mint: „zengő ércz és pengő czimbalom!“ Míg más oldalról tökéletes igazság marad az is, hogy minden keresztyéni nemes érzülete és positiv hite sem képes egy lelkipásztornál a tudományos képzettség hiányát helyreépíteni. Ha ő interna vocationt érez magában arra, hogy Isten országának buzgó munkása legyen; ha ő az emberiségre, közelebről pedig saját gyülekezetére hatni akar: akkor legelső és elengedhetlen köteletségévé válik, hogy mindazon tudományos képzettségnek, világ- és emberismeretnek lehetőleg birtokába jusson, a mely által nagy, nemes és dicső czélját megvalósíthatja! Az emberiség szívéhez az utat csakis úgy találhatja meg igazán; a lelkeket Krisztus szent ügyének csakis azon feltétel alatt nyerheti meg, hogyha megvan hozzá képessége mellett képzettsége is, és ismeri egész meztelenségében a valódi életet, az életet erényeivel és bűneivel együtt. „Ne igyekezzék mindenki tanító lenni!“ mondja jellemzőleg e század egyik nagy theologusa, Hagenbach. A ki másokat tanítani akar, annak előbb is magának kell alaposan tanulni lenni.

Az is igaz másoldalról, hogy vannak, még a mai felvilágosult korban is, sokan olyanok, a kik a lelkész tudományos képzettségére kevés súlyt fektetnek. A gyakorlati téren működő s inkább administratív teendőkkel foglalkozó lelkipásztorról megkívánják ugyan a deli termetet, kellemes csengésű, vagy dörgő hangot; de azzal, hogy vajjon a testi szépségnek megfelel-e aztán a lelki szépség...? vajjon nem holmi léha és felületes dilettánszal van-e dolgok...? azzal a mi híveink igen sok helyt keveset törődnek. Kicsinyelve mondják ugyanis némelyek, hogy a lelkész tudományos képzettsége sok tekintetben hasonlít Saulnak azon sisakjához és fegyveréhez, melyet az ifjú Dávid magára öltött, de kénytelen volt ismét levetni, mert: „nem szokta meg!“ Hiszen mi hasznát is veheti a lelkész ama tudományos képesítésnek, a mit a hazai theologiai akadémiák, vagy, némely tudományszomjasabb ifjaink számára, a külföldi egyetemek adni törekesznek...?! A tudomány rideg öltöny, mely a szívet sokszor hidegen hagyja. Am mélyedjen el a prot. lelkész azokban a dolgokban, a melyek szorosán az ígehirdetés körébe tartoznak, de magasabb tudományos képzettséggel mit is törődnek ő? Olyan ellenvetés ez

azonban, a mely önmagától elesik, ha a prot. lelkész állását a társadalomban úgy fogjuk fel, a mint azt tőlünk a mai művelt világ megköveteli. Egy missiói lelkésznél még, a kinek talán nincsen egyéb feladata, minthogy helyről-helyre járva: „hirdesse az evangeliumot“, még elengedhető lenne a magasabb fokú képzettség; de egy lekipásztornál, a kinek feladata plántálni, öntözni, egy összegyűlt nyájat legeltetni, s a legtöbb esetben irányadónak, vezetőnek is kell lenni, — lényegesen megkívántató kellék a tudományos képzettség! Sőt határozottan állítjuk, hogy egy prot. lelkész: „solid képzettség nélkül csak fél eredményt érhet el gyülekezete körében s működése nem ahhoz az áldásos meleg tavaszi esőhöz lesz hasonló, mely a földet megtermékenyíti, hanem csak gyöngye éjjeli harmat-csepphez, melyet a felkelő nap melege azonnal felszáraszt“ (Palmer). Ha a prot. lelkész csak egy közönséges templomi szónok niveaujára emelkednék fel és nem is tartaná magát többre elhívottnak, mint predikálni és ismét csak predikálni: akkor a só csakugyan megízetlenülne és a lelkész szép hívatása nagyon alacsony fokra süllyedne alá! Valamiképp ne féljünk attól, hogy ez a világi magasabb képzettség theologusainknak ártalmára lenne; hogy sok olyan dolgok, melyek a hit tárgyát képezik, a tudás világánál elveszítik nyibusokat és ezzel a kételkedés, sőt nem ritkán a tagadás démonát plántáljuk be az ifjú fogékony szivbe. Ne féljünk mi prot. lelkészek legkevésbé sem a világosságtól, mert: „a ki világosságban jár, annak lába nem ütközik meg a setétségben!“ Azok, a kik magoknak magasabb világi képzettséget vindikálva, fenhargon hirdetik, hogy hit és tudás két oly egymással ellentétes fogalom, mely soha nem egyeztethető össze, és hogy a mit már tudunk, az eo ipso megszűnik a hit tárgya lenni . . . a legtöbbször olyan egyének, a kik csak levegőbe beszélnek, de gondolkodni nem igen szeretnek. Ne feledjük el, hogy nemcsak képzett theologusok, de világi férfiak is, kik a tudomány első rendű csillagaiként tündököltek, sőt természettudósok is, a milyen kitűnőleg képzett, épen olyan vallásos kedélyű emberek voltak.

Hogy azonban kitűzött tárgyunkat még jobban s kellőleg megvilágíthassuk, keressük fel elsőben is a lekipásztort saját házában, ott, hol a palást nincsen mindig, mint hivatalos öltöny, felöltve.

M. F.

(Vége köv.)

Tárcza.

Pascal „Gondolatai“-ból.

(Vége.)

Ne csodálkozzatok azon, ha látjátok, hogy sok egyszerű ember hisz a nélkül, hogy okoskodnék. Isten szívökbe adja az iránta való szeretetet s az önmegtagadást. Hivésre hajtja szívöket. Senki sem fogja hasznát venni hiedelmének és hitének, ha nem Isten indítja hivésre szívét, és senki sem hiend addig, míg Isten nem indítja arra. Jól tudta ezt Dávid, mikor azt mondta: „Hajtsad az én szívemet a te parancsolataidhoz“. (119. Zsolt. 36. v.).

*

Azonnal elhagynám a gyönyörök élvezését, mondják némelyek, mihelyt hitem lenne. Én azt mondom nektek: azonnal

lesz hitetek, mihelyt elhagyjátok a gyönyörérlézetet. Ha tudnék, adnék hitet nektek. Ezt nem tehetem s így nem tudom próbára tenni, igaz-é, a mit mondatok. Ti elhagyhatjátok a gyönyöröket és megpróbálhatjátok, hogy igaz-é, a mit mondtam.

*

Azon kifogás ellen, hogy a bibliában semmi rend sincs.

A szívnek megvan a maga rendszere, a szellemnek szinte a magáé, t. i. az, mely elvekből és bizonyítékokból áll; a szív rendszere egészen más. Nevetséges lenne, ha annak bebizonyítása végett, hogy szükséges a szerelem, valaki felsorolná rendben a szerelem okait.

Jézus Krisztusnál s az apostoloknál a szeretet és nem az ész rendszere van meg, mert ők a szívet felmelegíteni s nem oktatni akarták. Ágostonnál szintén.

*

Ha valaki mondani akarná, hogy az ember sokkal csekélyebb, mintsem megérdemelné, hogy Istennel viszonyba lépjen: úgy nagyon nagynak kellene lennie, hogy e felett ítélhessen.

Az ember nem méltó Istenhez, de nem képtelen arra, hogy magát méltóvá tegye. Nem fér össze Isten méltóságával, hogy a nyomorú emberrel érintkezzék, de összefér az, hogy kivonja őt nyomorából.

*

Isten inkább rendelkezik az ember akaratával, mint észével. A teljes világosság használna az észnek, de ártana az akaratnak.

*

Az ész önálázata és használása: ebben áll az igaz keresztényiség.

Az ész legutolsó lépése az, miszerint elismeri, hogy végtelen sok oly dolog van, a mely túlhaladja látkörét. És csak gyengeségre mutat, ha nem jut el oda, hogy ezt elismerje. Ha a természetbeli dolgok is túlhaladják látkörét, mit mondjunk a természetfelettiokről? . . .

*

Két túlság: kizárni az ést és csak az ést alkalmazni.

*

József, mint a J. Kr. jelképe. Nagyon szereti atyja, s elküldi, hogy nézze meg testvéreit stb., ártatlan, eladja testvérei 20 dénárán és ez által lesz urokká, megváltójukká, az idegenek és a világ megváltójává, — a mi nem történt volna meg elvesztési szándékuk, az eladás és azon gyűlölet nélkül, melylyel iránta viseltettek. — A börtönben József ártatlan két bűnös között, Jézus Kr. a kereszten két rabló között. Előre megmondja bekövetkezendő boldogságát egyiknek, halálát a másikkal egyenlő valószínűség mellett. J. Kr. megváltja a választottakat s kárhoztatja az eivetetteket, noha egyformán bűnösök. József csak megjósolja, J. Kr. végrehajtja. József kéri azt, a ki meg fog szabadulni, hogy emlékezzék meg róla, mikor dicsőségre jut, és az, kit J. Kr. megvált, szintén kéri, hogy emlékezzék meg róla, mikor országába eljutand.

*

Micsoda alapon mondják (az atheisták), hogy nem lehet feltámadni? Melyik nehezebb: születni vagy feltámadni; hogy az, a mi még nem volt, létre jöjjön, vagy hogy a mi már volt, még egyszer újra legyen? Vajjon nehezebb létre jönni, mint arra újra visszatérni. A megszokottság az egyiket könnyűvé teszi, a másikat a példa hiánya tünteti föl lehetetlenség színében.

Francziából közli:

Dézsi Lajos.

12*

Iskolaügy.

A debreczeni ev. ref. főiskolai tanárkar földerjesztése az országos tanári nyugdíjintézet ügyében.*)

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

A múlt év október havában tartott egyházker. közgyűlés 233. sz. határozatában főiskolánk közös tanári kara véleményadásra hívatván fel a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak az általa célba vett országos tanári nyugdíjintézetre vonatkozólag ugyanazon év június havában főtiszt. Püspök úrhoz intézett leírata tárgyában: a nagyfontosságú ügyre vonatkozó alázatos véleményünket a következőkben van szerencsénk tisztelettel előterjeszteni.

Mindenekelőtt elismeréssel és örömmel üdvözljük a nagymélt. Miniszter úrnak azon elhatározását, hogy a közvetlen vezetése alatt nem álló hazai középiskolák, s így az ev. ref. egyházunk által fentartott tanintézetek tanárai számára is egy, az 1885. évi XI. t. cz. alapján álló országos nyugdíjintézetet akarván szervezni, ez intézmény létrehozásában a több oldalú sürgetéseknek engedve, a pusztá ígéretek köréből immár a cselekvés terére lépett, s ez által, míg egyfelől a nemzeti köznevelődésen hitfelekezeti különbség nélkül munkáló tényezőknek s közelebről ref. egyházunknak is a hazai közoktatásügy érdekében századokon keresztül hozott nagy áldozatait és teljesített fontos szolgálatait egy üdvös, következményeiben messze kiható ténynyel igyekszik méltányolni; másfelől a tanári állás igényeinek megfelelő ref. felekezeti nyugdíjintézet hiányában ily országos — tanárainknak és családjaiknak jövőjét biztosító — nyugdíjintézet megteremtésével ref. tanügyünk egyik legaggasztóbb bajának az államkormánytól jogosan várt gyógyszerét és tanintézeteink korszerű fejlődésének egyik elodázhatatlan feltételét kívánja megadni.

Azt hisszük, nem kell bizonyítgatnunk a főtiszt. egyházker. közgyűlés előtt, hogy oly országos ref. tanári nyugdíjintézetnek, mely a Miniszter úrtól contemplált intézménynyel csak távolról is összehasonlítható volna, a saját hitfelekezetünk körében önerőnkéből való felállíthatása ezidőszertint, a mai egyháztársadalmi közszellem mellett, még a legvérmesebb remény előtt is a pusztá ábrándok közé tartozik. Hiszen még amaz elaludt országos ref. lelkesi nyugdíjintézet tervezete is, mely a legújabb zsinati törvényhozás óta munkálatba véve, eleintén közép- és felsőbb tanintézeteink tanárait is fölvetve keretébe, később olyan irányzatot vett, hogy hitfelekezetünk tanárai teljesen kizáratának belőle. Pedig eléggé ismeretes dolog, hogy az a javadalmazás, a melyben ev. ref. iskoláink tanárai országszerte részesülnek, nemcsak hogy a jövőre nézve hagyja a maga és családja sorsa iránt kínos aggodalomban a tanárt, hanem a legtöbb intézetünk körében még a jelenre nézve sem biztosítja a tanári hivatás követelményeivel járó anyagi feltételeket. Innen van, hogy valamint hazai ref. egyházunk más kerületeinek tanintézetei, úgy az önfentartás ösztönétől indítatva saját egyházkerületünk vidéki tanárai is önmaguk megadóztatásá-

*) Elfogadtatott a f. évi február 28-án tartott közös tanári gyűlésben.

val saját erejükből állítanak fel némi-nemű nyugdíjintézetet, a mely a jelenleg kilátásba helyezett 2—400 forintnyi nyugdíjával nem egyébre való, minthogy a teljes anyagi elzüléstől mentse meg physikai és szellemi erejük feláldozása után tanügyünk elaggott munkásait.

E súlyos helyzet érzése indította egyházkerületünk 1886. évi augusztusi és 1887. évi májusi közgyűlését arra, hogy tanárainknak az állami tanintézetek tanáiraival egyenlő módon eszközendő nyugdíjazása tárgyában az államkormány megkeresése céljából földerjesztést tegyen az egyetemes konventhez. S egyházkerületünk indítványára sarkalá egyetemes konventünk az ország közoktatásügyi kormányát, hogy tanáraink nyugdíjaztatása iránt törvényhozásilag intézkedjék.

Nem a szokásos értelemben vett államsegélyről, nem iskoláinknak az állami beavatkozás árán való gyámolításáról volt szó ez indítványban, hanem oly jogos kívánságról, melynek teljesítését a nemzeti köznevelődés oltárára hozott áldozatainkért s a közoktatásügy terén az állam feladatának nagymérvű megkönnyítéséért némi elismerésül hitfelekezetünk méltán megvárhatta az állam törvényhozásától. Ref. egyházunk körében tehát úgyszólván egyházkerületünk indította meg ez irányban a mozgalmat; s midőn ez üdvös mozgalom úgy a napi sajtó, mint az országgyűlés képviselő házának sürgetései által nagyobb lendületet nyerve, a közoktatásügyi Minisztert immár elhatározásra s a tárgyalások megindítására bírta: nem zárkozhatunk el azon következtetéstől, hogy a kérdéses miniszteri leírat által célba vett országos tanári nyugdíjintézet létrehozásában egyházkerületünk csak a saját intencióit láthatja megvalósulva. Ugyanazért ez intézményből tanintézeteinkre háramló előnyök mérlegelésén kívül egyházkerületünket az önmagához való következetességnek is ösztönöznie kell, hogy az államkormánynak ez úton felénk nyújtott segédkezést bizalommal fogadva, az ő javaslatára, sürgetésére kezdeményezett orsz. nyugdíjintézet tervezetéhez a közoktatásügyi Miniszter tájékoztatása végett elvileg hozzájáruljon.

A kérdés elbírálásában a döntő szempont szerintünk csak az lehet, vajjon ez intézményhez való hozzájárulásunk által nem áldozzuk-e fel valami részben tanintézeteinkre vonatkozólag évszázadok küzdelmeivel szerzett önkormányzati jogainkat? vajjon tanáraink az országos tanári nyugdíjintézetbe való belépésök által nem jutnak-e az államkormánytól függő helyzetbe? Mert ha e lépés által egyházunknak tanintézetei szellemére s ezeknek jövő fejlődésére való hatásköre csak legkevesbé is gyöngülne, vagy az egyházunkon kívül eső hatalomnak ez intézetekre való befolyása erősbülne: akkor iskolai autonomiánknak, őseink eme szent örökségének illetően csorbítása semmi anyagi haszonnal pótolható nem volna. S bár e kérdésre megadva találjuk a feleletet úgy a főt idézett egyházker. közgyűléseink, mint egyetemes konventünk 1887. évi nov. gyűlése által elfogadott javaslatban, a mely szerint ily országos tanári nyugdíjintézetnek az államkormánytól való felállítását mindakét egyházi főhatóságunk „felekezeti érdekeinknek minden sérelme nélkül lehetségesnek, sőt intézeteink érdekében kívánatosnak” tartja; s bár autonomiánk legméltóbb őreinek, egyházi főhatóságainknak gondolkozása ez irányban nekünk elegendő biztosítékul és nagy megnyugtató szolgál: mindazáltal magunk részéről sem mulaszthatjuk el kinyilatkoztatni, hogy a hozzánk áttett miniszteri leíratban s a felállítandó intézet ve-

zéréveliben iskolai autonómiánkra nézve semmi sérelmes célzatosat nem látunk, sőt ez utóbbiakat egyházkerületünk óhajtásával s 1886-iki indítványával teljesen megegyezőknek találjuk. Meggyőződésünk szerint e nyugdíjintézet époly kevéssé érintené iskoláink önkormányzati jogait, mint a hogy az országos tanítói nyugdíjintézet semmivel sem csorbítá népiskoláinkhoz való jogainkat. Mint törvényhozásilag szervezendő s közösen alakítandó országos intézmény, tanintézeteinket semmivel sem hozná az államkormánytól függőbb helyzetbe, mint a minőben jelenleg a legfőbb felügyeleti jog alapján állanak. *Tanáraink fegyelmi ügye, mint a mely dolog nyugdíjigényökkel legközelebbi kapcsolatba hozható, ezután is teljesen egyházi törvényeink hatáskörében marad, s ha még ehhez kellően biztosítja magának egyházkerületünk a tanárok nyugdíjigényének és nyugdíjba való lépésüknek megállapítására vonatkozó jogait, a mint ez jó részben a néptanítók nyugdíjazásáról szóló 1875. évi XXXII. t. cikkben is megtörtént (hogy t. i. tanáraink magatartására ez úton se gyakorolhasson az államkormány semmi pressiót): akkor szerintünk árnyéka sem foroghat fenn az autonómiánkat illető aggodalmaknak.*

A tervezett nyugdíjintézet ugyanis ezidőszerint még egészen a kezdet stádiumában van; s a Miniszter úr leíratával csak a tárgyalásokat akarja megindítani az iránt, hogy a fentartó testületek az intézményhez való hozzájárulásuk kinyilatkoztatása mellett megtehessek észrevételeiket a vezérlő elvekre s előadhassák kívánságukat a részletesen kidolgozandó tervezetre nézve. Végleges elhatározást csakis később, e részletes tervezet megismerése után kíván . . . Nem áll tehát útjában semmi akadály annak, hogy egyházkerületünk az országos tanári nyugdíjintézet keretén belől is minden idegen befolyástól megóvja tanintézeteinket. S a mint nem tartanók egyházkerületünk komoly méltóságához illőnek azon felfogást, hogy éppen az általa sürgetett és óhajtott nagyérdékű intézmény ügyében az államkormányval még csak tárgyalásokba se bocsátkozzék: époly jó lélekkel javasoljuk, *mondja ki a főtiszt. egyházker. közgyűlés, hogy a tervezett országos tanári nyugdíjintézethez a kerületünkben levő tanintézetekkel hozzájárul, de csak azon esetben, ha e nyugdíjintézet szabályzata akként lesz megállapítva, hogy abban egyfelől az államkormánytanintézeteink irányában semmi beavatkozási jogczim nem adatik, másfelől tanárainknak az országos nyugdíjintézethez való mindennemű viszonyuk megállapítása körül ref. egyházunk részére kellő jogok biztosíthatnak.*

A mi már a Miniszter úr leíratában e nyugdíjintézetre nézve előadott vezérlő elveket illeti, ezeknek egyike az, hogy az országos nyugdíjintézet rendes tanárainknak, úgy szintén özvegyeiknek és árváiknak minden tekintetben ugyanazon kedvezményeket nyujtáná, a melyeket az állami tisztviselők nyugdíjazásáról szóló 1885. évi XI. t. cz. az állami középiskolák tanárai részére biztosít. Ugyanezt indítványozta egyházkerületünk s ugyanezt kérte egyetemes konventünk is. E szempontból tehát ez elv ellen semmi kifogásunk nem lehet. Sőt ha elgondoljuk, hogy egyházkerületünk azon vidéki tanárai, kikre ma 30 éves szolgálatuk után legfőlebb 400 frt nyugdíj néz, ezen elv szerint ugyanazon hivatali kor után egykor teljes tanári fizetésökkel léphetnének nyugalomba: be kell magunknak vallanunk, hogy ama tanárookra s általuk ama tanintézetekre nézve a tervbe vett országos nyugdíjintézet új korszak megteremtője lehetne.

Igaz ugyan, hogy a nyugdíjazás zsinórmértékéül megje-

lött 1885. évi XI. t. cz. értelmében, mint általában az állami tisztviselők, úgy a tanárok is csak 10 évi hivataloskodásuk után részesülnek rendes nyugdíjjal való ellátásban, ezen alul pedig csakis végkielégítésre lehet kilátásuk, a mi 5 éven alul az egy évi tanári fizetés, 5 éven felül a 2 évi tanári fizetés összegéig terjedhet; úgy szintén a tanári özvegyek csak férjüknek 5 évi szolgálata után tarthatnak igényt a nyugdíjra, míg ezzel ellentétben a mi helyi nyugdíjintézetünk tanárt és özvegyét már a hivatalba lépés legelső évétől fogva részesíti többkevesebb nyugdíjban: mindazáltal tudva azt, hogy köztapasztalat szerint csak a legritkább esetek közé tartozik, hogy valaki 10 évi szolgálata előtt életben maradvan munkaképtelenné váljék, vagy hogy 5 éven alul családot alapítva elhaljon; s meggondolva, hogy egy országos intézménynek a ritkább kivételekre való tekintet vezérlő elvéül nem szolgálhat, ez irányban a Miniszter úr intentiója ellen nem kívánunk kifogást emelni.

Van azonban az alapul vett nyugdíjtörvénynek egy gyenge oldala, melyet eléggé méltányosnak, vagy éppen humánusnak éppen nem találunk. Ez az özvegyi nyugdíj megszabása. E törvény ugyanis az özvegyi nyugdíjat férje utolsó évi javadalmaszásának 600 frtja után ez összeg 50%-ában, a többi után pedig annak 20%-ában állapítja meg. Ugy hogy egy állami középiskolai tanárnak, ki maga részéről 30 éves szolgálata után 1700 frt fizetéssel léphet nyugdíjba, az özvegye ugyanekkor csak 520 frt nyugdíjat élvezhet. Ha még ehhez vesszük, hogy az idézett törvény gyermek-nevelési pótlékot is csak azon esetben ad az özvegynek, ha legalább 3 kiskorú gyermeke maradt férje halála után: könnyű belátni, hogy az özvegy nyugdíja egyáltalán nincs arányban a tanár nyugdíjával s részünkről nem fogadhatnók megnyugvással, ha ez elv a felállítandó országos tanári nyugdíjintézetnek is vezérlő elvéül tétetnék. A mi főiskolai nyugdíjintézetünk e tekintetben jóval humánusabban jár el, a mennyiben az özvegyi nyugdíjat már a 10-ik szolgálati év előtt is 300 forintban állapítja meg, a mely összeg évenként növekedve, a 30-ik szolgálati év után 600 frtot ér el; s e mellett e díjat már egy gyermek után is nevelési járulékkal pótolja.

Ugyanezért tekintve az özvegyi nyugdíj kiváló fontosságát, ennek a rendezett nyugdíjviszonyok között is oly gyakori igénybe vételét s tekintve saját helyzetünket is, melyben az országos tanári nyugdíjintézetbe való belépés által ez irányban némi visszaessés mutatkoznék, tisztelettel arra hívjuk fel a főtiszt. egyházker. Közgyűlés figyelmét, méltóztassék a közoktatásügyi Miniszter úr előtt kifejezést adni azon óhajtásunknak, hogy a felállítandó nyugdíjintézet szabályzatában az özvegyi nyugdíj az általa contemplált aránynál nagyobb összegben s legalább is akként állapíttassék meg, hogy egy 30 éves tanár özvegye számára a mi nyugdíjintézetünkben kilátásba helyezett 600 forint nyugdíj szintén biztosítva legyen.

A miniszteri leíratban előadott másik vezérelv a felállítandó intézet jövedelmi forrásaira vonatkozik. E szerint a) minden új tanár köteles volna egy évi törzsfizetésének, valamint törzsfizetése minden szaporulatának $\frac{1}{3}$ -át az intézet pénztárába egyszermindenkorra befizetni; a jelenleg működő régibbi tanárok pedig ezen fizetési harmadot, eltöltött tanári éveik után számított 5%-os kamatával együtt tartoznának bizonyos részletekben befizetni. b) A fentartó testületek minden egyes, a nyugdíjintézetbe fölvev tanár után egyszermindenkorra vagy évenként némi összeget volnának kötelesek az

intézet céljaira fizetni. c) A nyugdíjintézet körébe bevont iskola tanuló ifjúsága az évi beiratáskor ugyane célra némi csekély illetéket fizetne. d) A közoktatásügyi Miniszter a törvényhozástól az intézet céljaira évi államsegélyt kérne.

A mi e vezérelveket illeti, nem tartjuk a Miniszter részéről méltányos eljárásnak, hogy a midőn egyházunk, iskoláink feltartásával az állam kulturális terheinek tetemes részét önként magára vállalja, s a midőn iskoláink közművelődési szolgálatait maga a Miniszter úr is az állami intézetek szolgálataival egyenértékűeknek ismeri el, ugyanakkor a célba vett országos tanári nyugdíjintézetet hitfelekezetiünk egyetemére terhelőbb alapon tervezi, mint a hogyan az állami tanintézetek tanárainak nyugdíjkérdése az 1885. évi XI. t. cz. által megoldott. Míg ugyanis az állami középiskolák tanárai törzsfizetésök harmadrészének egyszermindenkora való befizetésével a nyugdíjintézet iránt minden tartozásukat leröjják, addig a mi tanáraink részéről teljesítendő ugyanily kötelezettségen kívül a Miniszter úr e célra még fentartó testületeinket és tanuló ifjúságunkat is külön-külön megadóztatni kívánja. Minthogy azonban egyházkerületünk és egyetemes konventünk 1887. évi gyűléseiben elfogadott javaslat a sürgött tanári nyugdíjintézetre nézve épen az országos néptanítói nyugdíjintézetet állítja oda mintaképül a közoktatásügyi kormányának, a mely néptanítói nyugdíjintézet pedig a tanítók tagsági díja és az országos segély mellett szintén a fentartó testületeknek minden tanító után fizetett évi járulékaival alapított és áll fenn; minthogy tehát egyházkerületünk már maga is a felállítandó tanári nyugdíjintézetet az iskolafentartó testületeknek bizonyos mérvű megadóztatásával contemplálta: részünkről — a néptanítói nyugdíjintézet sorsából is okulást szerezve — legfőlebb azt javasolhatjuk a főtiszt. egyházker. közgyűlésnek, hogy úgy a fentartó testületek évi járulékait, mint a tanulóktól e célra szedendő évi illetéket a lehető legkisebb összegben ajánlja meg. Irányadóul szolgálhat e tekintetben az, hogy a vidéki gymnasiumaink körében fennálló nyugdíjintézet alapjához fentartó testületeik ezidőszerint is évi 12 frttal járulnak, növendékeik pedig ugyane célra évenként 50 krt fizetnek. Ha tehát egyházkerületünk ez összeget ajánlja fel az országos nyugdíjintézet részére, a tanárok által teljesítendő fizetés pedig — a mennyire alaptökéjük megengedi — meglevő nyugdíjintézetük vagyonából történik: akkor vidéki gymnasiumainknak az országos tanári nyugdíjintézethez való esatlakozása kivihető volna a nélkül, hogy ez által akár a fentartó testületek, akár a tanuló ifjúság csak legkisebb újabb megterheletésnek is ki volnának téve.

A mily egyszerűnek látszik előttünk a fenforgó ügy megoldása vidéki gymnasiumainkra nézve, ép oly bonyolult kérdéssé válik az a saját főiskolánk alkotó részét tevő gymnasium szempontjából tekintve. Bonyolulttá teszi pedig először azon körülmény, hogy e gymnasium tanárai egy ma már — Istennek hála! — komolyan számbavehető nyugdíjintézet tagjai s másodsor, hogy e nyugdíjintézet főiskolánk minden tanszakán működő tanárainak közös tulajdonát képezi.

Főiskolai nyugdíjintézetünk ugyanis ezidőszerint a tanárnak a 10-ik szolgálati évig 400 frt, s ezután évenként növelve 30 szolgálati év elteltével 1000 frt nyugdíjat ad, az özvegyet pedig — mint fentebb is jeleztük — a 10-ik szolgálati év betöltésével 300 frt, s ettől fogva folyvást emelve, 30 tanári év múltán 600 frt gyámdíjban részesíti. Kétségtelenül fölemelő

érzést szül főiskolánk eme helyzete, a melyhez hasonló hazai ref. egyházunk egyetlen tanintézeténél sem találunk. S megnyugtató az a gondolat, hogy elaggott tanárainkat s azok özvegyeit saját erőnkéből is legalább tűrhető gyámoltásban részeltethetjük. De e megnyugvás jórészben inkább csak a magunk alkotásaival való megelégedés boldogító érzése. Mert igaz ugyan, hogy a magasabb hivataloknál (18 évi szolgálattól kezdve) az özvegyi nyugdíjban, a 10 éven alól eső hivataloknál pedig a rendes nyugdíjjal való ellátásban — miként ezt fentebb is kifejtettük — intézetünk humanismusa fölülmúlja az országos nyugdíjintézet tervezetét; de egyéb tekintetben összehasonlítva, az országos nyugdíjintézet díjtételei, (melyek mindig a tanári törzsfizetés arányában szabják meg) már jelenlegi törzsfizetésünk alapján is meghaladják a saját intézetünk körében élvezhető nyugdíjat. Ehhez járul még azon nagy különbség, mely a tanárok részéről teljesítendő fizetési illetéknél mutatkozik, hogy t. i. míg az országos nyugdíjintézetnél egy újonnan választott gymn. tanártársunk egy évi törzsfizetése $\frac{1}{3}$ -ának (a mai viszonyok szerint 1150 frt harmadának: 383 frt 34 krt) beszolgáltatása által minden kötelezettségének egyszermindenkora eleget tett, addig a mi intézetünknel 30 évi szolgálata folyamán összesen 1160 frtot kell befizetnie. E mellett nem hagyható figyelmen kívül azon körülmény sem, hogy helyi nyugdíjintézetünk a másutt töltött tanári éveket igen korlátolt mértékben számítja be, míg az országos nyugdíjintézet körében minden, bárhol teljesített tanári szolgálat a nyugdíjigényt növeli. Ha pedig végül az a reménység lebeg szemünk előtt, hogy gymn. tanártársaink fizetése valaha legalább az állami középiskolai tanárok ezidőszerinti javadalmazásának fokán rendeztetnék főiskolánkban, vagy is ha egy gymnasiumi tanár 30 évi szolgálata után legalább 1700 frt törzsfizetéssel javadalmaztatnék: akkor ez alapról tekintve az országos és a helyi nyugdíjintézet viszonyára, nagyon természetes, hogy a mi nyugdíjintézetünk-nyújtotta jótétemények messze mögötte maradnának az országos intézet részéről kilátásba helyezett nyug- és gyámdíjnak. S ha tán ez állítás gyöngítése végett eszünkbe jutna nyugdíjintézetünknek a legközelebbi időkben való erőteljes gyarapodására hivatkozni, s ez alapon azzal biztatnók magunkat, hogy valamint nyugdíjintézetünk jelenlegi díjszabásai a folyó évtizeden belül állapítottának meg, úgy pár évtized múltán e díjak ismét emelhetők lesznek: e hitből ki kell ábrándítani magunkat azon belátással, hogy a mily abnormis volt a mi nyugdíjintézeti alapjainknak a lefolyt években való rohamos növekedése, époly problematikussá válik azoknak a közeljövőben való hasonló fejlődése. Tanáraink ugyanis hivatalos működésökben sokkal magasabb fizetés élvezetében lévén, mint a mily kilátás nyugdíjaztatásuk esetén várt volna reájok, lelki testi erejüket szinte az utolsó cseppig főiskolánk oltárán áldozták föl, s a 30 éves hivatalokor túl is alig vévén valaki a nyugdíjat igénybe, intézetünknek okvetetlenül gyarapodnia kellett. De ha a jövőben is hasonló körülményekre számítunk, ez épen állapotaink szomorú voltát s a tanári fizetés és a nyugdíj között levő aránytalan különbséget mutatja. Pedig ha főiskolánk mindazon tanárai, kik a 30 éves hivatali kort ez időszerint jóval felülhaladták, jelenleg nyugalomba lépének, a létező kiadások mellett, az ő nyugdíjaztatásuk még tőkét is erősen megtámadná 9—10 ezer forint évi jövedelemmel rendelkező nyugdíjintézetünknek.

A mily előnyösnek látszik azonban az előadottakból

gymn. tanártársainkra nézve is főiskolai nyugdíjintézetünknek az országos tanári nyugdíjintézettel való fölcserélése, époly nehézségekbe ütközik s erős bonyodalmakra vezetne annak keresztül-vitele. Az átlépés a dolog természete szerint csakis a helyi nyugdíjalapnak arányos megosztása által, s minden oly illetéknek, a melyet a jelenleg működő tanárok után az országos nyugdíjintézetbe kellene fizetni, ezen megosztott nyugdíjalapból való fedezése által történhetnék meg. De hogy e megosztás miként volna eszközölhető, arra nézve még vezérlő elveink sincsenek. S vajjon a gymn. segédforrásoknak, mint legnagyobb tényezőnek a főiskolai nyugdíjintézettől elvonása nem akasztaná-e azt meg további fejlődésében, s míg egyik intézményét emelni igyekeznék egyházkerületünk az országos nyugdíj-intézethez való csatlakozása által, vajjon nem ütné-e érzékeny sebet főiskolánk többi alkatrészének érdekein: mind-ezek alig mérlegelhető, mélyreható kérdések. És a mi mind-ezeknél magasabb szempontot képez: főiskolánknak századokon át összeforrott egysége nem bontanék-e meg, — az egyes tanszakok tanárkarait összekötő kapesok nem tágíttatnának-e meg, ha más-más nyugdíjintézetnek volnának tagjai? Hiszen az intézmények egységes szelleme jórészen az alkotó tényezők érdekközösségén alapul, s ha ez érdekközösséget, a mely az egyes tanszakok külön administratiója, külön testületekké tömörülése folytán már ma is oly vékony szálakkal függ össze, épen a legerősebb összekötő szál elmetzése által még jobban meglazítjuk, főiskolánk benső egységét magunk tördeljük apró mozaikokra. Ez okból gymn. tanártársaink ki is nyilatkoztatták, hogy ők magukban, a főiskola többi tanszakjai nélkül se nem kívánnak, se nem akarnak az országos nyugdíjintézetbe átlépni.

Mindezek megfontolása, valamint a közoktatásügyi Miniszter urnak a képviselő ház közoktatási bizottságában tett ama nyilatkozata, mely szerint a hitfelekezeteknek nemcsak közép, — hanem felsőbb iskolái is beléphetnek az általa tervezett nyugdíjintézetbe, továbbá a testvéregyházkerületeknek ez irányban tanúsított példaadása, önként azon gondolatot ébresztik bennünk, vajjon tanintézetünk jövő fejlődése érdekében nem volna-e kívánatos főiskolánknak a maga egységében, minden tanszakával és összes tanáraival az országos tanári nyugdíjintézetbe beállania.

Lehet, hogy ez az eszme első tekintetre talán nagyon is szembeszökőnek tetszik, s a főiskolánkat féltő aggodalom megütődik rajta. De e gondolat visszatetszése csak addig tarthat, míg annak jelentőségét és következményeit eléggé nem mérlegeltük. Mert bár teljesen jogosult, ha mindazon aggodalmak, melyek a többi tanintézeteink érdekének kockáztatásánál árnyékként boronganak lelkünk felett, főiskolánk ügyében sokszorososan fokozódva ülik meg keblünket: de azért a kérdés lényege véleményünk szerint itt is csak az marad, a mit fontosabb tanintézeteinkre nézve általában előadtunk, hogy az országos nyugdíjintézetbe való átlépés veszélyeztetné-e valami tekintetben iskolánk függetlenségét? Ha igen, akkor e veszélynek nem szabad kitennünk gymnasiumainkat sem; és ha nem, akkor ez intézmény áldásaitól nem okosság elzárunk főiskolánkat sem. Hiszen a gymnasium a maga nevelői hivatásával és 8 évi hosszas befolyásával, a melynél fogva gyakran eltörülhetetlen bélyeget nyom a gyermek- és ifjúkor határán viaszként alakítható lélekre, oly fontos alkatrésze közoktatási szervezetünknek, hogy ha ez elveszti ref. jellegét, akkor hiába

tartunk fenn jogakadémiát, és a theologia is protestáns érzülettől üres szívekbe lesz kénytelen plántálni hitelveinket. A mily mértékben veszti egyházunk a gymnasiumokra való befolyását, oly mértékben veszti a művelt nemzeti társadalomra való hatását. Úgy, hogy az a felfogás, mely a gymnasiumot még az államnak való kiszolgáltatás suppositiójával is hajlandó volna átbocsátani az országos nyugdíjintézetbe, az akadémiára nézve pedig erősebb aggályokat formál magának, ellentétben áll saját jól felfogott érdekeinkkel. Részünkről azonban a mint nem tartjuk megengedhetőnek egy tanintézetünk kiszolgáltatását sem, épúgy meg is vagyunk győződve, hogy az országos nyugdíjintézettel szemben felmerülő aggodalmak merőben subjectív természetűek, s ennél fogva szerintünk főiskolánk belépésénél is csak a czélszerűségi szempont lehet irányadó.

A mi pedig e czélszerűséget illeti, könnyű belátni, hogy ha már a középiskolai tanárookra nézve is bizonyos előnyöket nyújt az országos nyugdíjintézet főiskolai nyugdíjintézetünk felett, akkor ez előnyök akadémiái tanártársainkra még sokkal nagyobbak; mert a mennyivel nagyobb hivatalos fizetéssel bírnak, mint a gymn. és tanítóképezdei tanárok, annyival magasabb nyugdíjigénnyel és kilátással is léphetnek be az országos nyugdíjintézetbe. Ilyenmő igényök pedig saját nyugdíjintézetünkben kielégítésre nem találhat. De e mellett főiskolánknak más égető kérdése is meg volna ez uton oldható.

Köztudomású dolog ugyanis, hogy valamint ref. tanintézeteink általában, úgy saját főiskolánk is anyagi szükséggel küzdve, nemcsak a tanerőkkel való berendezésben, hanem a tanárok fizetése tekintetében is jóval alacsonyabb fokon áll az állami tanintézetek viszonyainál. Hálásan ismerjük ugyan el, hogy a főtiszt. egyházkerület a kor szükségleteit megértve és a tanári hivatás feltételeit méltányolva, folyton nagyobb és nagyobb áldozatokkal igyekezett főiskolánkban a tanári fizetést rendezni, s főiskolánkat e tekintetben is a kor színvonalára emelni; de azért e téren még ma is ott állunk, hogy főiskolánk legmagasabb hivatalokort érő tanárának is annyi a fizetése, mint az állam által fentartott hasonló jellegű tanintézetben a kezdő tanár javadalmazása. Főiskolánk minden tanszakában ugyanis a tanári javadalmazás ezidőszerint oly fokon áll, mint a megfelelő állami tanintézetben az alapfizetés; de míg ezt az állam minden 5 év multán 100 frttal s így 30 évi szolgálat után 500 frt kárpótlékkal növeli, addig főiskolánkban sem a hivatalokkal szerzett szolgálati érdemekre, sem az életkorral növekedő anyagi szükségletekre egyáltalán nincs figyelem fordítva. S minél jobban érezzük ama helyzet deprimáló hatását, hogy hazai ref. egyházunk legelső és legnagyobb tanintézete sem képes benső berendezésében az állami tanintézetek színvonalára emelkedni, annál elcsüggesztőbb az a gondolat, hogy ezidőszerint még csak reményünk sem lehet reá, hogy főiskolánk pénzerejéből a tanári alapfizetésnek az előhaladott hivatalok szerint méltányos korpótlékkal való emelése megtörténhessék. Mert ha még főiskolánk anyagi erejének a közel-jövőben való tetemes javulására gondolunk is, oly elodázhatatlan kérdések megoldása, mint főgymnasiumunk párhuzamos osztályainak régóta vajudó rendezése, vagy a nem sokára bekövetkező felsőbb iskolai reform, s ezek folytán újabb állandó tanszékek teremtése, főiskolánk minden erőgyarapodását annyira igénybe fogja venni, hogy a jelenlegi tanári fizetés niveaujának emelésére a legjobb akarattal sem gondolhat. Pedig ha már most is el vagyunk maradva ez irányban az állami tanintézetektől, s ha viszont látjuk, hogy az állami

középiskolák épen napjainkban erélyes mozgalmat indítanak a mienknél nagyobb javadalmazásuk emelése iránt: akkor a fejlődő viszonyok még nagyobb részt fognak közöttünk ütni, s tanintézetünket nem az idegen beavatkozás, hanem saját elmaradottságunk fogja az állami intézetekkel való versenyében megbénítani és akadályozni. Föl kell tehát használnunk minden kedvező alkalmat tanintézetünk intensív fejlesztésére; így *eme tanári korpótlékok megteremtése is kivihető volna főiskolánk összes tanárainak az országos tanári nyugdíjintézetbe való átlépése s jelenlegi nyugdíjalapunknak tanári korpótlék alapjává fordítása által.*

Közli:

Dóczi Imre,
bizottsági jegyző.

(Vége köv.)

Közügyeink.

Egyházmegyénk életéből.

A debreczeni ev. reform. egyházmegye közgyűlése.

A debreczeni ev. ref. egyházmegye idei első közgyűlését buzgó imádsággal s a gyűlés ily korai összehívásának okát adó rövid beszéddel nyitotta meg Dávidházy János esperes, f. évi márcz. 13-án, a debreczeni ev. ref. egyház dísztermében. Hoszasz — mert reggel 9 órától, kevés megszakítással, esti 6 óráig tartó — s egyszersmind érdekes gyűlése volt ez az egyházmegyének. Érdekessé tette nemcsak a tárgyának sokasága, hanem ezek között néhány olyan ügy, melyekről közérdekű voltuknál fogva kissé bővebben kívánok e tudósításban megemlékezni.

Ilyen volt mindenek előtt a debreczeni czepléd-utczai lelkészválasztás ügye, melynek miként megoldása elé méltó várakozással tekintettek sokan, a miatt, hogy a lelkészválasztási törvény 201. §-ában leírt eset forogván fenn, az itt azonnal végrehajthatni rendelt második szavazás nem azonnal, hanem mintegy 20 nap közbevetésével ejtetett meg, minek folytán az esperes, ugyanazon törvény 204. és 212. §§-aiban foglalt joga és kötelessége szerint, a választás megerősítését felfüggesztette. Az egyházmegyei közgyűlés — hiszem, hogy közmegelegedésre — úgy oldotta meg a kérdést, hogy a választást, az esperes eljárása helyes voltának kiemelése mellett, megerősítette; hogy mily indokok alapján: legvilágosabban érthető lesz, ha a Tóth Sámuel egyházmegyei számvevő szövegében elfogadott határozati javaslatot, most már határozatot, szóról-szóra ide igtatom:

„A fenforgó lelkészválasztási esetről, az egyházi törvények 200. §-a, mely azt tartalmazza, hogy a szavazás megszakítás nélkül végzendő, nem tartatott meg; mert december 29-én volt az első szavazás; a két jelöltre nézve pedig folytatott az január 18-án.

Midőn törvény meg nem tartásáról vagy annak megszegéséről van szó, mindig figyelembe veendő, hogy a meg nem tartás vagy megszegés szántsándékos volt-e? foroghat-e fenn előre történt kiszámítás, hogy az eredménynek úgy kell történni, a mint az létre jött? játszhatott-e közre bizonyos érdek, melynek czéljából foganatosított valamely intézkedés vagy mulasztatott el és mellőztetett bizonyos cselekmény, melyet pedig minden nehézség nélkül meg lehetett volna tenni? végre

a törvény meg nem tartása biztosított-é előnyt, közvetlen hasznot valamelyik félnek? E kérdésekre mindenki, ki a választás előzményeit és lefolyását ismeri, nem-mel fog válaszolni. Mert a józan okosság követelményei szerint a törvény is csak a lehetőség határai között kötelező; régi axioma, mely minden törvénnyel szemben a jövőre is érvényesíteni fogja magát: „ad impossibilia nemo obligatur“. Hiába áll az a törvénykönyvben, hogy a szavazás megszakítás nélkül folytatandó, jöhetnek elő ezután is oly esetek, hogy azt bizony meg kell szakítani; például: oly nagy tűz üt ki, hogy a szavazóknak vagyunk és házuk népe megmentésére kell sietni haza; oly óriási vihar dül, mint a legközelebbi évben az alföldön egy és más helyen átvonult; árvíz tör ki, földindulás rémíti meg a lakosságot és még több más esetek.

Jelen választási esetről hasonlólag a lehetőség ki volt zárva a törvény szigorú betöltésére nézve; ugyanis az esti késő órákban érvén véget az első szavazás, a mikor a gyülekezet tagjai már csak kevés számmal voltak jelen a választási színhelyen, teljes lehetetlenség volt az eredményt közölni a nagy többséggel. S vajjon nem lett volna-e az igazságtalanság és jogtalanság, ha a törvény betűihez mereven alkalmazkodik az egyházm. küldöttség, és a csekély számban jelen voltak vagy egyik, vagy másik kijelöltet egynehány szavazattal megválasztják. Igaz, hogy a törvény betűinek elég lett volna téve, de annyi meg annyi százak egyházi tudalma s jogérzete lett volna a legmélyebben megsértve s kijátszva. Még azt sem szabad feledni, hogy más körülmények is forogtak fenn, melyek szintén megnehezítették a szavazás folytatását; t. i. mintegy 140 golyót tévedésből vagy túlbuzgóságból elvittek a szavazók magukkal; első összeszámításkor úgy találták, tehát annak hatása alatt kellett állani a küldöttségnek; továbbá a szavazati lapok közül szintén többet ott hagytak a szavazás színhelyén, melyet pedig az illetőknek magukkal kellett volna vinni, mert a nélkül a 2-ik szavazásra nem lehetett volna jelentkezni. Mindezek oly helyzetet idéztek elő, melyben a szavazást félbe kellett szakítani.

Ahhoz mindenesetre szó férhet, hogy miért oly nagy köz után, hetek mulva folytatott a szavazás? miért nem jelentette ki a választást vezetett küldöttség, hogy a választást csak felfüggeszti, a megkezdett 2-ik szavazást elhalasztja a fenforgó akadályok és nehézségek miatt egy néhány napra? Azonban erre is megadható a válasz: a választás folytatására nagyobb előkészületeket kellett az egyháznak tenni, mint szavazati golyók újabb befestését, új szavazati jegyek készítését kellett eszközölni és csak míg ez utóbbi jegyek kézbesíthetők, arra is 4—5 nap múlhatatlanul szükségeltetett; közbejött az országos téli vásár stb. És ha volt előny vagy hátrány abban, hogy a választási idő halasztatott, mindkét fél érezte azt, és részesült az előnyben vagy hátrányban, és így sem egyik, sem másik jelölt érdekében elmulasztott cselekménynek nem minősíthetjük ezen elhalasztást sem.

Miután tehát ily körülmények és nehézségek forognak fenn; miután panaszló vagy vádló nincs, ki jogában magát megsekkítottnak, kijátszottnak tartaná; miután nekünk, mint egyházi testület tagjainak nemcsak egyházi törvénykönyvünket kell szemünk előtt tartani, hanem van nekünk sokkal magasabb és nagyobb törvénykönyvünk: a Jézus Krisztus evangélioma, abban pedig példákat adott nekünk a mi egyetlen Főpásztorunk, hogy a törvénynek nem annyira betűjét, de szellemét kell megtartanunk, és hogy „az embernek Fia Ura a

Szombatnak is" és végre, hogy a betű megöl, a lélek az a mely megelevenit; miután, föltéve, hogy a választásnál forma-hiba követtetett el, de a mely forma-hiba nem a választó gyülekezetet terheli, mert a választók legjobb öntudattal, teljes jogérzettel, mentek a 2-ik választásba bele; végre miután a választási törvények megalkotásánál, úgy látszik, inkább a kisebb egyházak körülményei voltak az irányadók, a nagyobb és népesebb egyházak helyzeti viszonyai kevésbé vétettek figyelembe, mert például, ha a debreczeni vagy h.-m.-vásárhelyi egyházak tagjai oly érdeklődéssel viseltetnek a választás iránt, a mit pedig talán mégis feltehetünk, hogy mintegy 5000—8000 egyházi tag akarná érvényesíteni szavazatát és többszöri szavazás szükségeltetnék, vajjon nem kellene-e a választást megszakítani, vagy nem kellene-e úgy intézkedni, hogy nem egy, de két vagy több küldöttség előtt folyjon a szavazás?: mind ezekre való tekintettel kimondja az egyházmegyei közgyűlés:

Esperes úrnak eljárását, hogy a debreczeni lelkészválasztási ügyet az egyházmegyei közgyűléshez terjesztette, a megválasztott lelkész részére az esperesi beegyezést ki nem adta, az egyházmegyei közgyűlés teljesen helyesnek és törvényesnek ismeri el és jelenti ki; miután azonban kétségtelen, hogy a törvények szigorú keresztülvitele oly akadályokba ütközött, melyek előre nem tudhatva, minden számításon kívül állottak elős azoknak előállításánál minden célzatosság vagy szándék teljes mértékben ki van zárva s semmi érdek nem foroghat fönn és nem folyhatott be arra, hogy talán valamely előintézkedés elmulasztassék vagy meg ne tétessék; miután jogában magát senki megrövidítve nem érezi, panaszlós vádló nem levén; sőt a választás eredményét mindkét fél és ez egész egyház belenyugvással fogadta; miután a gyülekezet egész jóhiszeműséggel ment a választás folytatásába bele: mindezek tekintetbe vételével az egyházmegyei közgyűlés a választást megerősíti s a debreczeni egyházba megválasztott új lelkipásztor, Dicsőfi József theol. tanár részére, az esperesi beegyezés kiadására illető esperes urat felhatalmazza s megbizzza.

E határozattal így végleg befejeztetvén ez ügy, őszintén szerencsét kívánhatunk mind a választó egyháznak, mely újonnan szervezett lelkészi állomását, rövid bár, de szép multú — s még szebb reményekre jogosító egyénnel töltötte be, — mind a megválasztott lelkésznek, ki elismert képességének s szorgalmának megfelelő, méltó munkakört talált!

Örömmel értesült közgyűlésünk a számvizsgáló küldöttség jelentéséből arról, hogy az egyházmegyei különböző célú pénztárak Kovács Lajos egyházmegyei pénztárnok által szakszerű teljes pontossággal és lelkiismeretességgel kezeltetnek, minek egyik bizonyosága az a több-kevesebb szaporulat, mely a pénztárak mindenikénél — kötelezettségeik pontos teljesítése mellett — a mult évről is mutatkozik. Nem kevesebb örömet okozott a levéltárnok azon jelentése, hogy az egyházmegyei levéltár irományai, azon összes időről, mióta a debreczeni egyházmegye, mint ilyen szervezve van, immár teljesen rendezettek. Ezen nagy, évekre terjedő munkáért az elismerés és érdem első sorban László János egyházmegyei levéltárnokot illeti, kinek az oldala mellett működő segédlelkészek, előbb Szondi György, majd Zöld József voltak e munkában hathatós segítségére.

Az egyházkerület mult évi 220. sz. határozata szerint, a vasárnapügyi bizottságok alakítására vonatkozó javaslat az egyes presbyteriumokkal közöltetett s ezeknek véleménye, a már régebben megalkotott egyházmegyei

vasárnapügyi bizottság jelentése és javaslata kapcsában terjesztetett a közgyűlés elé, mely, e javaslat alapján, eddig hangoztatott s most az egyházak presbyteriumai által is kiemelt azon elvi álláspontján marad továbbra is, hogy a vasárnap nyugalma, a létező s czélszerűen bővítendő és pótlendő országos törvény mindenki által megtartása és megtartatása által lenne leginkább biztosítva, tehát ez irányban, a fensőbb egyh. hatóságok útján, az államkormány és a törvényhozás sürgősen, a vasárnap munkaszünetre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása előtt megkeresendő; csak ha a nyugalom biztosítva van, akkor lehet az egyházi hatóságoknak a vasárnap megszentelésére sikeresen hatni; a mire aztán nem szükséges egyházközségeknél vasárnapügyi bizottságokat alakítani (legfeljebb a legnagyobb egyházakban), mert ezeknek munkáját sokkal jobban és több sikerrel végezhetik magok a presbyteriumok; tehát a vasárnapügyi bizottságoknak egyházközségeknél alakítása, mint legalább is felesleges, ejtessék el.

Az egyházmegyei tanügyi bizottságnak a „Népközlöny szerkesztésénél” alapján újra alkotása szintén jelen gyűlés tárgyát képezte volna; azonban közgyűlésünk e fontos ügyet mindenképen a tanügynek előnyére, de egyszersmind a köznevelési pénztár túlterhelhetése nélkül óhajtván megoldani: a végérvényes határozathozatalt az őszi közgyűlésre halasztotta; az egyházmegyei gazdasági választmányt pedig megbizta, hogy úgy a tagok számát, mint a dolog pénzügyi oldalát tekintve, akkorra véleményes javaslatot terjeszen elő.

A kölcsönös tűzbiztosítás ügyét, az egyházkerület ez ügyben kiküldött bizottságának véleményét magáévá téve, teljesen elejti közgyűlésünk, mert jobbnak tartja a legelőnyösebb ajánlatot tevő s teljes biztosítékot nyújtó társulattal szerződnie ezután is, mint a többi egyházkerületek hozzájárulása nélkül — mely pedig ez idő szerint ki van zárva — talán a tiszántúli egyházkerületnek egy magában ily kockázatos vállalatba belemenni; annyival inkább, mert nem is áll az egyházkerület rendelkezésére az a nagy összeg, melyet a fennálló orsz. törvény értelmében ily vállalat megalkotásánál biztosítékul le kellene tenni.

(Vége köv.)

Irodalom.

Dávid Gyula, okányi ev. ref. segédlelkész úr előfizetési felhívást hirdet „Református keresztyén Hittan” cz. művére, melyet iskolai és magánhasználatra Dr. Böhl Ede bécsi theol. tanár dogmatikája után egyszerűsített, rövidített alakban óhajtközrebocsátani. A mű előszó és bevezetés után három főrészben az Istenről, az emberről és a Közbenjáróról tárgyal. Kellő pártfogás mellett a mű előfizetési ára 1 frt 20 kr, bolti ára 1 frt 50 kr. leend. Midőn egyrészt örömmel fejezzük ki ifjú theologiai nemzedékünk egyik tagjának t. Dávid Gyula úrnak komoly, törekvésre valló ezen vállalatát fölött, másoldalról nem tudjuk egy nehéz aggodalmunkat ellhallgatni. Dr. Böhl nevét mi olyannyira tiszteljük s dogmatikáját oly magasra becsüljük, hogy valóban mindkettőt féltjük egy esetleg bekövetkező fiaskótól. Százszoros alkalmunk volt és van a fiatal nemzedékek buzdítására, és nyugodt öntudattal mondhatjuk, hogy ez alkalmakat folyton igyekeztünk és igyekezzünk is felhasználni, de a még nem

önálló ifjú ember helyzete, anyagi körülménye által nem biztosított, nagyobb szabású és fontosságú irodalmi vállalatoktól szeretjük egyszersmind óvni is a mi ifjainkat. Őszintén megvalljuk, hogy jobban szeretnők, ha Böhl művét a maga egész terjedelmében nyerhetné meg magyar református egyházunk, valamint ha t. D. Gy. úr akkor fogna e munka kiadásához, mikor ismertebb irodalmi névvel inkább biztosítani tudná annak megjelenése sikerét. Ezt kívánja Dr. Böhl neve és nagy fontosságú munkája. Vajha Irodalmi Társaságunk venné kezébe, a mi eleitőlfogva hangzó óhajtásunk szerint, e könyvet, és — ha megüti az a föltétlenül szükséges mértéket — akár t. D. Gy. úr fordításában is, minél szélesebb körben az terjesztené el e tisztán református dogmatikát. Így, igen félünk tőle, fiaskót fog ezen vállalat vallani, a mit a mű nagyérdemű szerzője, egyházunk eme nemes lelkű barátja, bizony nem érdemel meg tőlünk.

Utazás a betűk országában. A magyar nép és ifjúság számára írta Könyves Tóth Kálmán. Tizenhárom képpel. Méhner Vilmos kiadásában jelent meg e 63 lapra terjedő, versben írt mű, a „Mulattató és hasznos olvasmányok a magyar nép számára“ cz. vállalat 54-ik száma képen. Ára 15 kr. Igen ajánlatos e munka főképen iskolai jutalomkönyv gyanánt. Egy ügyesen szőtt mese az egész, azon alapgondolattal, hogy a rosszul tanuló Pista mint járja be álmában a betűk országát s álmából fölébredvén, mint lett pár hónap folytán osztályában elsővé, majd később alispánná. Élvezettel olvastuk át az egész könyvet, s ajánljuk azt a lelkész és tanító urak, valamint a szülék figyelmébe.

Megjelent harmadik javított kiadásban, mint a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter által jutalmazott mű, „A hazai alkotmány- és jogismeret alapvonalai, polgári és felső népiskolák számára. Írta Dr. Csiky Kálmán, a m. kir. József műegyetemen a magyar közigazgatási jog ny. r. tanára. Budapest, 1890. A magyar királyi államtulajdona.“

A mű beosztása a következő. Bevezető tanok. Első rész. Közjogi és közigazgatási ismeretek. Első szakasz: A magyar államról és a magyar nemzetről. Második szakasz: A királyi hatalomról. Harmadik szakasz: A törvényhozó hatalomról. Negyedik szakasz, 4 fejezetben: A kormányzó vagy végrehajtó hatalomról. Ötödik szakasz, 6 fejezetben: Az egyes közigazgatási ágak fontosabb ügyeiről és intézményeiről. A második rész két szakaszban a magánjog és a büntetőjog alapvonalait ismertetni. A függelék végül a váltóra és az öröklésre vonatkozó gyakorlati tudnivalókkal ismerteti meg bennünket. Azon viszonyról fogva, melyben a szerzővel lapunk szerkesztője áll, nem mondhatunk a műről egyebet, mint azt, hogy harmadik kiadásban megjelenése elég biztosíték értékére nézve. A bírálatok egyhangúlag dícsérik e mű tiszta magyar nyelvét, könnyen átlátszó berendezését.

Különfélék.

Egyházkerületi tanügyi bizottságunk jövő áprilishó 1-én tartandja gyűlését, állandó szokás szerint Debreczenben.

Debreczeni főiskola. Dicsőfi József theol. tanártársunk lelkészi állomásában immár megerősítést nyervén, főt. püspök úrnak az akad. tanárkarhoz intézett leírata alapján megtételek már az első lépések arra nézve, hogy helye a főiskolában betöltsék. A theol. tanárkar a maga értekezletén megállapított abban, természetesen a távozó tanár jelenlétében, hogy ő ezen tanév végéig tanári hivatali teendőit végezi, sőt még az év folytatában tartandó lelkészképeségi vizsgán is mint censor működik; előterjesztés tételik továbbá az akadémiai tanárkar részéről a jövő hó 1-én ülésezendő tanügyi bizottsághoz, hogy hirdessen pályázatot a megürült tanszékre, s ha lesznek alkalmas pályázók, töltsék az be már a tavaszi egyházker. közgyűlésen, mely valószínűleg, — mert még határozott megállapodás nincsen, — pünköszt csonka hetében fog megtartani. — A theologiai tanárkar az utóbbi években beállott teljes rendszerváltozás alapján új út a sítást készített főiskolánk hittanhallgatói számára, mely önálló füzetben e héten jelent meg és adatott ki illető növendékeinknek.

Szatmár-Németi. Itteni ev. ref. gymnasiumunk mindinkább közeledik azon szép célja megvalósítása felé, hogy VII. és VIII. osztályát is felállíthassa. A „Szamos“ f. évi 21-ik számában olvassuk, hogy ez ügyben f. hó 12-én gyűlést tartott a szatmári ev. ref. gymn. fentartó testülete Vályi János úr elnöke alatt. Szép momentuma volt e gyűlésnek azon tény, hogy a tanárkar minden tagja lemondott évi fizetésének 200 forintjáról, kinyilatkoztatván, hogy egyelőre az egyházi főhatóság által biztosított 1200 frt helyett 1000 frtért kész fungálni. A gymnasiumi építkezések 28,735 frt 12 krba kerülnek, melynek fedezésére van 30,000 frt 17 kr. A főgymnasium évi kiadása több lesz 12,000 frtnál, de ez összeg fedezete már biztosítottnak látszik. Az építkezés mielőbb meg fog kezdeni s még ez év folyamán el is végződik. A VII. osztály ez év őszén két új rendes tanári állás betöltésével, a VIII. osztály jövő év őszén egy új rendes tanári állás betöltésével felállítatik. Az Isten áldása legyen ez új teljes főgymnasiumunkon! Éljenek a derék, tettvágyó s fáradhatatlanul buzgó szatmáriak! Mint a szatmári lapokból olvassuk, a gymn. ifjúságnak általunk is, 10-ik számunkban fölemlített hangversenye igen szép sikerrel folyt le s a gymnasium javára több mint 200 frt tiszta jövedelmet hajtott.

Nagy-Becskekerek. A nagy-becskekerei ref. templom építését a f. évre beszüntette az egyházi tanács, mivel 15 ezer frtot az 1889. évben reá költvén, még 7000 frt volna szükséges a teljes befejezéshez. Ennyi adósság örökre agyon nyomná e kis egyházat. Folytatják-e és mikor, attól függ, mit lehet újra összegyűjteni. Most e napokban „szeretet-könyveket“ fog szétküldözni az egyház, melynek szelvényei 1 krjával eladhatók a gyermekeknek.

Halálozások. Őszinte részvételt vettük és közöljük a következő gyászlevelet: A kisujszállási ev. ref. gymnasium tanárkara szomorodott szívvel jelenti, hogy Konecz Lajos, a gymnasiumnak 27 éven át lelkiismeretes és buzgó tanára, a tisztelve szeretett kartárs, életének 56-ik, tanári működésének 33-ik évében, márczius 16-án jobblétre szenderült. A boldogultnak földi maradványai f. hó 18-án, délután 3 órakor fognak az ev. ref. egyház szertartása szerint örök nyugalomra helyeztetni. Kisujszálláson, 1890. márcz. 17. Legyen áldott emléke! Az elhunyt tanár fölött Gulyás Lajos lelkész úr mondott imádságot, sírja fölött pedig Benő János igazgató úr tartott emlékbeszédet, melyet rövid nekrológgal együtt közelebb

egész terjedelmében közleni fogunk. — Pongor Károly másodéves tanítóképezdei növendék, Pongor Gyula h.-nánási tanító fia, folyó hó 14-én 17 éves korában meghalt. A boldogult e hó elején még körünkben tartózkodott, csak 4-én kért engedélyt betegsége miatt a szülei körébe való távozásra, s 10 nap alatt már bevégezte rövid, szép reményekkel biztató életét. A korán elhunyt ifjú kiváló szorgalmával, szelid magaviseletével hagyott jó emléket pályatársai, tanárai körében, kiknek osztatlan részvéte enyhítse a méltán kesergő szülék fájdalmát.

Középiszkolai oktatásügyünk. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium által kezdeményezett, s közelebb lejőlyt azon tanácskozmányok közül, melyeknek egyik mozzanatával lapunk mai számának vezércikke is foglalkozik, különösen az érettségi vizsgálatok ügyében tartott értekezletek érdemének figyelmet. A márczius 11-én tartott ülésen a program második kérdését tárgyalták, mely így hangzik: Minő az eredmény az egyes tantárgyakból s különösen a nyelvekből? A rendkívül élénk vitatkozásban résztvettek: Heinrich, Medveczky, Budenz, Dr. Csiky, Hóman, Ilosvay, György E., Klein, Fröhlich, Thewrewk, b. Eötvös, Simonyi, Pauer, Lóczy és Bartal. — A magyar nyelvből való eredményt az értekezlet nem találta teljesen kielégítőnek. A többség kívánatosnak mondta, hogy a tanulók a remek-írókat nagyobb terjedelemben olvassák s a tanárok a tanulók stylusára több gondot fordítsanak, és pedig már a legelső osztályoktól kezdve, nagy súlyt fektetve a helyesírásra. Minthogy még némely intézetekben nincsenek teljesen berendezett ifjúsági könyvtárak, ezek kellő gyarapítására is nagy figyelem fordítandó. Végül némelyek hangsúlyozták, hogy a magyar irodalmi tanítás ne annyira bírálható, mint inkább lelkesítő legyen. — A latin nyelvből elért eredmény, az értekezlet többségének nézete szerint, szintén nem teljesen kielégítő. Ennek egyik okát abban vélték feltekinthető, hogy némely, különösen szerzetes intézetekben a tanárok gyakran változnak és így tanítványaikat nem vezethetik fölebb. Hiányok vannak a magyar-latin pensumnál is, melyet némelyek elhagyandónak vélték. Szavazás alá vétetvén a kérdés, a többség (13 szavazattal 9 ellenében) a magyar-latin fordítás meghagyás mellett nyilatkozott. — A görög nyelv tanításának eredményét, tekintve a rendelkezésre álló időt és a felforgó viszonyokat, a jelenlevők aránylag kielégítőnek találták. A német nyelvre nézve a gymnasiumok és reáliskolák között különbséget állapított meg az értekezlet. Míg emitt, tekintettel a viszonyokra, kielégítő az eredmény, a gymnasiumokban nem az. Az eredménytelenség okául felhozták a képesített tanárok nem elegendő számát és a tanulók hazuról hozott nyelvismereteinek különböző fokát, mely utóbbi nem engedi meg az egyöntetű tanítást. A francia nyelvből elért eredmény, viszonyítva a kezdet nehézségeihez, kielégítő. A magyar történelem tanításának eredménye, a túlnyomó tapasztalat szerint, a legtöbb intézetben kielégítő; de szükségesnek mutatkozik, hogy a világtörténetnek a magyar történettel kapcsolatos részei is jelentékeny tárgyat képezzenek az érettségi vizsgálatnak, s hogy a történeti tanításnál a geográfiai ismeretek ébrentartására és kibővítésére mindenkor igénybe vétessék a térkép is, mert e tekintetben itt-ott hiányok mutatkoznak. A reáliákra nézve (mathematika, fizika, chemia, természetrajz, ábrázoló mértan) a nagy többség oda nyilatkozott, hogy az eredmény általában jobb, mint a nyelveknél. A márczius tartott harmadik ülésén tárgyalás alá vette az értekezlet a har-

madik kérdőpontot: Mit lehet következtetni az eredmény emelkedéséből vagy a hiányokból a tantervezet, a tanárok képzettségét, a tanítás methodusát, a tankönyveket stb. illetőleg? A tanterv kérdésénél Beöthy Zsolt többek aláírásával támogatott írásbeli indítványt nyújtott be az iránt, hogy a magyar irodalomnak, a magyar történetnek és Magyarország földrajzának több óra jusson, és hogy e tárgyak behatóbban taníttassanak. Hozzászóltak b. Eötvös, Simonyi, Pasteiner, Csiky, Hóman, Heinrich, Vécsey, Asbóth és Erődi. A többség azt határozta, hogy az indítvány esetleges tantervváltoztatáskor leendő figyelembe vétel végett a jegyzőkönyvhöz mellékeltesék. A tanárok képzettségének kérdésénél b. Eötvös Loránd egy igen beható beszédben a tanítóképzés minden mozzanatára kiterjeszkedett. Hozzászóltak e kérdéshez Erődi, Heinrich, Fröhlich és mások. A részletes vita befejeztével az értekezlet a következőkben állapodott meg: kívánatos, hogy a tanárképzés célirányosabban rendeztesse, hogy az alapismeretek megadására nagyobb gond fordíttassék, hogy az élő nyelvek tanárait szemben az illető nyelv teljes gyakorlati ismerete elengedhetlen követelmény legyen, hogy a tanárjelöltek anyagi helyzetéről állami segélylyel jobban kell gondoskodni, s hogy a tanárok számára tudományos kézi és segédkönyvek szerkesztését a m. t. Akadémia közreműködésével a kormány vegye gondjába, olyképen, hogy e célra a költségvetésbe évi nagyobb összeget (pl. 10,000 frtot) állítson be, minthogy a magyar irodalom ily munkáknak híjjával van. Végül kívánatosnak mondatott, hogy a vidéken működő középiszkolai tanároknak időnként adassék alkalom arra, hogy tanulmányaikat a tudomány újabb haladásának megfelelőleg a fővárosban egy fél évig vagy egy évig kibővíthessék. A tanítás methodusára nézve igen sok érdekes részletes javaslat merült fel. A tankönyveket illetőleg az értekezlet sok javítani valót talált. Felszóltak ez irányban Heinrich, Beöthy, Eötvös, Csiky és Lóczy. Konstatáltatott, hogy a tankönyvek felette terjedelmesek és módszerük néha tulságosan tudományos. A kormány figyelme felhívandónak határozatott, hogy a tankönyvek megbírálásánál még mindig mutatkozik enyhe mérték alkalmazása. Az értekezlet végén Dr. Csiky Kálmán egy nagyfontosságú elvi kérdést hozott szóba, melynek eldöntése nyílt szakítás a 15 év óta fennálló gyakorlattal. Dr. Csiky a magyar nyelv tanok azon eljárását vette éles kritika alá, hogy vita alatt álló nyelvtudományi kérdéseket felvesznek a középiszkolai tanításba. Felmutatott egy nyelvtant, melyben „hibás képzésű főnevek“ stb. cím alatt egész rovat ítéli el a nyelvújítást, s rossz szónak bélyegez oly szavakat, melyeket mással nem pótolhatunk. Indítványozza, hogy minden e fajta cikk, mint középiszkolai tankönyvekbe nem való, kitoröltessék azokból. Beöthy Zsolt hozzájárul a javaslatához s figyelmeztet arra a paedagogiai hátrányra, hogy a tanuló figyelmét efféle tudákoskodó eljárással elterelik a földolgozról, minők a szófűzés, szórend stb., a mennyiben a tanuló, tapasztalat szerint, mindig csak azon jártatja az eszt, hogy minél több nyelvhibát fedezzen fel olvasmányában, legyenek bár azok a klasszikusok. Simonyi Zsigmond szintén hozzájárul a javaslatához. Kijelenti, hogy ő sem helyesli ezt az irányt, mely az egyetemi rendszer alapját képező kritikismust átviszi a gymnasiumba, hol annak semmi helye. Ezen felszóllások után határozatba ment, a mit Ballagi Mór legutóbbi felolvasásában sürgetett, hogy a nyelvújításra és orthologiára vonatkozó kitérések, a magyar nyelv tanokból mindenestől kihagyassanak. Végül kiemeltetett, hogy hiány

van oly magyar történelmi tankönyvekben, melyek kellő tekintettel volnának a kapcsolatos világtörténelmi eseményekre.

(Vége köv.)

Érdekes és kiváló fontosságú füzet jelent meg a napokban a dunamelléki ev. ref. egyházkerület kiadásában a következő címmel: A dunamelléki ev. ref. egyházkerület középiskolái által beszerzendő s használandó legszükségesebb taneszközök jegyzéke. E füzet magában foglalja 1) a természetrajz, 2) a természettan és vegytan, 3) a mennyiségtan és mértani rajz, 4) a történet és földrajz tanításához szükséges taneszközök s 5) a philologiai muzeum számára beszerzendő tárgyak jegyzékét, a négy utóbbi csoportban a felsorolt taneszközök árjegyzékével együtt. A dunamelléki egyházkerület ugyanis még 1885-iki közgyűlésén elrendelte a legszükségesebb középiskolai taneszközök jegyzékének összeállítását, s e feladat teljesítésével egyes szakférfiakat bízott meg. A létrejött jegyzékre az egyházker. kebelében levő összes gymn. tanárkarok megtették észrevételeiket s végre az előmunkálatokat egy külön kiküldött szakbizottság átvizsgálván, az így megállapított tanszerjegyzéket az egyházkerület 1887. és 1888-iki közgyűlése elfogadta s a benne foglalt taneszközöknek minden gymnasium körében fokozatos beszerzését elrendelte. Tudomásunk szerint a természetrajzi gyűjtemény jegyzékét néhai Szakács István kecskeméti, a természettani és vegytani, úgyszintén a mértani és rajzoló mértani eszközök jegyzékét Somogyi Rudolf, a történelmi és földrajzi szemléltetés eszközeit Laky Dániel, a philologiai muzeum tárgyjegyzékét Dúzs Sándor budapesti gymn. tanárok állították össze, az egészet pedig Somogyi Rudolf budapesti gymn. tanár rendezte sajtó alá. Egyfelől tehát e tanszereknek kiváló szakférfiak által történt összeállítása, másfelől az a tapintatos és körültekintő eljárás, melyet az illető egyházkerület e jegyzék létrehozásában követett, teljes biztosítékot nyújtanak arra nézve, hogy az egész tanszerjegyzék a kor és tudomány magaslatán áll. A füzet didactikai fontosságát emeli azon körülmény, hogy hazánkban első e nemben; amennyiben idáig még a közoktatásügyi kormány sem bocsátott ki ily teljes jegyzéket a középiskolai taneszközök tárgyában, s az orsz. tanár-egyesületi közlöny e füzetnek — midőn még munkálat alatt állott — a természettani eszközökre vonatkozó részét egész terjedelmében közölvén, az állami tanintézeteknek is figyelmébe ajánlotta. A füzet egész fontosságát és jelentőségét pedig csak az méltányolhatja eléggé, a ki tudja, először, hogy tanintézeteink tanszergyűjteményei legtöbb esetben mily rendszeretlenül és megállapított elvek nélkül szoktak gyarapíttatni, másodsor, hogy vidéki iskoláink tanárainak, még ha kitűnő szakképzettséggel léptek is pályájokra, a tudomány központjaitól való elszigeteltségükben egyáltalán nem áll módjukban, hogy a tudomány haladásával lépést tartva, a legújabb tanszerekről folyton és kellően tájékozódva legyenek. A taneszközöknek eme jegyzéke — természetesen a szemléltető tanításnak csak legfontosabb és legszükségesebb eszközeire terjeszkedve ki — épen oly tájékozódást nyújt e téren, mint a közoktatásügyi kormány által pár évvel ezelőtt a középiskolai tanári könyvtárak számára kiadott könyvjegyzék. E két jegyzék igen becses szolgálatokat tehet iskolai könyvtáraink és tanszergyűjteményeink berendezésére. Ugyanazért a fentebbi füzetet melegen ajánljuk vidéki tanári testületeink figyelmébe. D.

Szerk. posta. T. D. N.-K o l e s. A joghallgatók legációba bocsátása ügyében küldött becses cikkét köszönettel vettem s közölni fogom. Örülök, hogy Nagytiszteletűségedet lapunk munkatársai közt üdvözölhetem. Máskor is legyen szerencsém, akár pro nobis, akár — mint most — contra nos.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉSEK.

Pályázat

a bihari ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett nagykereskedő első osztályú egyház lelkészi állomására.

Javadalma — mely földből, pénzből, terményből s apróbb járandóságokból áll — a hivatalos becslés szerint 1229 frt 30 krt tesz.

A megválasztandó lelkész hivatalát, megválasztatása után azonnal elfoglalni, — s az egyházmegyei lelkészi gyámintézetnek kötelezett tagja levén, — ennek szabályai szerint, első évi fizetésének felét, a lelkészgyámoldai pénztárba átszolgáltatni köteles.

Az ezen állomásra minősítettek felszerelt pályázati kérvényeiket a f. évi ápril hó 5-ik napjáig nagytiszt. Szabó Károly esperes úrhoz Csökmőre — Biharmegye — adhatják be.

Debreczen, 1890. márczius 15.

Révész Bálint,
püspök.

Pályázat

az üresedésben levő gyulai lelkész-tanítóságra.

Ez állás javadalmazása évenként 580 forint, így az egyház a IV. osztályba tartozik.

Pályázati határidő az 1890. év ápr. 13. napja, mely határidőn belül, a kellőleg felszerelt kérvények nagytiszt. Lukács Ödön felső-szabolcsi ev. ref. esperes úrhoz lesznek küldendőek Nyiregyházára.

Az elválasztott a felebbezési határidő lejártával azonnal elfoglalandja hivatalát.

Debreczen, 1890. márczius 18.

Révész Bálint,
püspök.